

The image Pechorin from the beginning of the novel intrigues the reader with its “strangeness”, forces to look for the answer which would explain his character and behavior. Indeed, there are no determinism and external circumstances in the novel that would explain the character of the hero.

In Lermontov’s novel there are dialogic complexity and enrichment of the image of “superfluous man” in Russian literature. The mechanism of the generation of “semantic dissonance” is presented very clearly in the confessional monologues of the protagonist. This is an example of dialogue speech in Bahtin’s sense of the term. Through monologues Pechorin psychology reveals the image, changes conditionality “masks”, the essence of character.

The monologues of Pechorin are not equivalent to the scale of the novel, especially in “Princess Mary” because the character speaks in a game situation (with Mary and Grushnitski) and explicates (with himself, the doctor). However, the “central” confessional monologue observed thematic parallels with other monologues in the structure of the novel. Analysis of these monologues demonstrates not only the thematic parallels, but also the meaning and content matching. Thus, the “semantic dissonance” are Lermontov’s artistic device that provide deep capabilities variant image through which an image gets its integrity.

Key words: variations, dialogization, change of «masks», monologue-confession.

Отримано: 19.06.2014 р.

УДК 821.111-1.09'06

Лівіцька О.В.

ЕПІТЕТ ЯК ЗАСІБ МІФОЛОГІЗАЦІЇ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ Т.С. ЕЛІОТА

Стаття присвячена дослідженню міфологічних епітетних структур, які функціонують у поетичних текстах Т.С. Еліота. Міфологізоване означення чи означуване у поезіях митця сприяють формування тих чи тих образів, номінативній деталізації їх характерних якостей, і, в результаті, посиленню їх символізації.

Ключові слова: міфема, міфологема, міфологічна епітетна структура, міфологічний метод, Т.С. Еліот

Однією із найважливіших тенденцій літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ ст. є використання міфів і міфологічних мотивів у художній творчості. У добу модернізму, коли спостерігалася руйнація культурної традиції, злам естетико-філософського світоглядного комплексу міф став “одним із провідних чинників формування оригінальної поетики” цієї епохи [5, 7].

Т.С. Еліот звернувся до античної літератури і міфології в контексті власних естетичних, культурологічних, філософських поглядів на культуру та суспільство. У пошуках стійкої моделі життя поет звертався до реміфологізації історії як універсального “способу контролю, впорядкування, надання форми і значення неосяжній панорамі марноти і анархії, якою є сучасна історія” [7, 177]. Звідси, стає зрозумілим прагнення поета замінити недоліки оповідного методу перевагами міфологічного, який є кроком до того, щоб знов уможливити існування мистецтва у сучасному світі. Тому цілком справедливо С. Павличко закликала “розглядати головні параметри художнього світу Т.С. Еліота” [4, 17] з огляду на міф та архетип.

У поетичному світі Т.С. Еліота міф використовується для впорядкування “купи розбитих образів” (“the heap of broken images” [6, 61]) і стає своєрідною заміною зв’язного наративу. Концептуальне значення міфу в поетичних творах митця простежується в образотворенні. Зауважимо, що “міфологічні структури з більшою чи меншою інтенсивністю впліталися в текст художнього твору й мистецьки інтерпретувалися ще з античності” [3, 122]. У поезії Т.С. Еліота така роль відведена епітетним структурам, зокрема міфологічним. Найактивніше поняття “міфологічний епітет” (the mythological epithet) застосовується в англійських працях, автори яких звертаються до вивчення минулого в історичному аспекті. Проте, одна з перших спроб виокремлення такого різновиду епітета здійснена О. Волковинським, який “під міфологічним епітетом пропонує розуміти структурне поєднання, в якому означення міфологізоване завдяки номінативному позначенню певної міфемати чи міфологеми. Алюзивний зміст при цьому актуалізується через експліцитне та імпліцитне звернення до міфологічного пласту” [2, 274]. Зауважимо, що в поетичних текстах Т.С. Еліота акцентування міфемати або ж міфологеми відбувається не лише в означальній частині епітетної структури, а й в означуваній. Це означає, що у ході нашого дослідження було виявлено ряд міфологічних епітетних структур двох типів: 1) з міфологізованим означенням і 2) з

міфологізованим означуванням поняттям. Виняткової уваги набуває той факт, що більшість з них функціонують у ранній творчості поета.

Загалом, у поетичних текстах Т.С. Еліота функціонування міфологічних епітетних структур переважно зосереджено в збірці “Вірші”, зокрема в поетичних текстах “Суїні випроставшись” і “Суїні серед солов’їв”, та в поемі “Безплідна земля”, в яких простежується залучення міфем та міфологем з міфів про Агамемнона та Клітемнестру, Адоніса й Осіріса, Прокну і Філомелу, Кумейську Сивіллю, чашу Святого Грааля.

У поезії “Суїні серед солов’їв” вже в самій назві функціонує епітетна структура “*Sweeney among the nightgales*” [6, 56], яка створює міфологічне тло твору. Поет іронічно характеризує Суїні, зображаючи його серед солов’їв. При цьому Т.С. Еліот враховував жаргонне значення слова “*nightingales*” – повії. Так, зовнішній план поезії відображає банальну сцену в дешевому ресторані, де Суїні знаходиться в оточення двох дам, яких можна віднести до категорії жінок легкої поведінки. Зауважимо, що означальна частина міфологічної епітетної структури “*among the nightgales*” втілює в поетичному тексті Т.С. Еліота міфологему солов’я. Такий сюжет бере початок з міфу про Прокну і Філомелу, згідно якого вони перетворилися в солов’я та ластівку. Відтак, “солов’ї” у Т.С. Еліота – це жертви перелюбства, які, сповнені жагою помсти, здійснили тяжке злочинство – вбивство дитини. Це не тільки об’єкти брудних жадань, вони самі здатні на злочин. Таким чином, міфологема *the nightgales*, яка виступає в ролі означення в епітетній структурі “*Sweeney among the nightgales*”, надає образу Суїні гнітючих характеристик, замальовуючи його в світі, де панує зрада, насилля, обман. За рахунок цієї міфологічної епітетної структури проводиться асоціативна паралель між Суїні та фракійським царем Тереем, трагедія якого була викликана пристрастю до Філомели.

Доповнюють таку зловісну атмосферу образи Оріона і Пса, які є не лише сузір’ями, а й міфологічними персонажами, що стає очевидним за рахунок міфологічної епітетної структури “*Gloomy Orion*” [6, 56]. Зазначимо, що міфема *Orion* акцентує увагу на темі насилля. Йде мова про смерть Оріона через насилля над гіперборейською дівкою Опис. Означальна частина “*Gloomy*” виражає образ Оріона, наділяючи його ще більшим негативом. Оріон, якому і так не властиво нести позитив, стає похмурих. Таким чином, міфема *Orion*, яка виступає в ролі означуваного, стає опорною частиною в міфологічній епітетній структурі “*Gloomy Orion*”, а означення “*Gloomy*” – додатковим.

“Солов’їний” мотив, пов’язаний з образом Філомели, простежується і в поемі “Безплідна земля”. У поетичний текст Т.С. Еліота цей образ вводить міфологічна епітетна структура “*The change of Philomel*” [6, 64]. Міфема *Philomel* в епітетній структурі виступає водночас і означенням, і номінацією Філомели, для якої життя стало наругою над тілом і душею. Означальна частина “*Philomel*” у поєднанні з означуванням “*The change*” стає поштовхом до актуалізації метаморфози Філомели, яка стає метафоричним відображенням основної теми другої частини поеми “Гра в шахи”. Справа в тому, що люди в поетичному світі Т.С. Еліота розвчилися любити, оскільки вони не мають найголовнішого – почуття. Любов для них стала грою та джерелом страждань. Можемо стверджувати, що означальна частина “*Philomel*” виконує роль “експресивно-лаконічного засобу, який дозволяє поету йти на мінімально необхідні словесні затрати задля досягнення максимально можливого ідейно-художнього результату” [2, 279]. Відтак, тема нещасної згнаної любові вводиться в поетичному тексті Т.С. Еліота просто за допомогою міфологічної епітетної структури “*The change of Philomel*”. Функціонування епітетної структури “*the barbarous king*”, яка у вірші слідує за “*The change of Philomel*” при цьому сприяє вербалізації такого перетворення. Адже метаморфоза Філомели в птаха відбулася через Тереея, якого поет репрезентує в поемі як “*the barbarous king*” [6, 64]. Означення “*barbarous*” є вдалою характеристикою для царя, вчинок якого по відношенню до сестри дружини був дійсно жорстоким. Загалом, картина, яка в тексті Т.С. Еліота візуалізує перетворення Філомели, відображає характер усіх жіночих образів поеми митця, нещасна доля яких обумовлена насиллям, і в кінцевому підсумку безплідням в метафізичному сенсі. Річ у тім, що “Еліот іронічно інтерпретує міф, дає зрозуміти читачеві, що метаморфози Філомели і Прокни не приносять їм звільнення від страждань. Героїні переживають відродження-в-смерть. Їх перетворення виявилось суто зовнішнім” [1, 184].

Присутність міфу про Гіацинта в “Безплідній землі” Т.С. Еліота позначається залученням міфема *hyacinth*, яка, виступаючи в тексті поеми в формі художнього означення, несе потужний смислотворчий потенціал. Мова йде про міфологічні епітетні структури, в яких міфема виступає фундаментальною ознакою образу: “*the hyacinth girl*”, “*the hyacinth garden*” [6, 62].

Означення “*hyacinth*” у складі міфологічної епітетної структури “*the hyacinth girl*” втілює в образі дівчини ідею безвихідного трагізму істинної любові. Гіацинт є символом невтішної любовної скорботи, оскільки поява його пов’язана з загибеллю улюбленця Аполлона – Гіацинта. Звідси, стає зрозумілим, чому означальна частина “*hyacinth*” покликана відтінити глибину пере-

живання, безмірність трагізму, а також ініціювати нездійсненість справжнього кохання. Адже почуття героя “Безплідної землі” до “гіацинтової дівчини” позбавлені духовності, і тому любов, яка в поемі Т.С. Еліота завжди ототожнюється з тілесною пристрастю, сполучена з провинкою і смертю. Досить влучно характеризує цей образ Г. Сміт “Гіацинтова наречена не може допомогти герою знайти слово ..., бо вона символізує романтичну любов, плотські радості ... Це – не та духовна благодать, яка асоціюється з дантовським обоженням Беатріче” [8, 75]. Зауважимо, що і місце, у якому спостерігається сцена любовного побачення, пов’язане з міфемою *hyacinth*, яка з’являється в тексті у вигляді міфологічної епітетної структури “*the hyacinth garden*”. Поєднання означення “*hyacinth*” з означуваним “*garden*” з першого погляду, є цілком закономірним і не викликає ніяких зауважень стосовно семантичного навантаження. Проте за наявності міфологічної епітетної структури “*the hyacinth girl*”, алюзивний зміст якої актуалізується через звернення до міфу про Гіацинта, “*the hyacinth garden*” також набуває символічного значення, оскільки має схожий емоційно-змістовний потенціал. Означення “*hyacinth*” надає образу саду ознак смутку і журби. Як бачимо, зустріч “гіацинтової дівчини” відбувається в “гіацинтовому саду”. Подвійне акцентування уваги Т.С. Еліота на міфемі *hyacinth*, виражене в епітетних структурах “*the hyacinth girl*”, “*the hyacinth garden*”, свідчить про вагомість міфу про Гіацинта як міфологічного пласту, який враховується при розгляді мотиву безнадійної приреченості кохання на “безплідній землі”.

Необхідно підкреслити і той факт, що міфема *hyacinths* зустрічається і в поезіях пізнього періоду поетичної творчості Т.С. Еліота. У циклі “Аріель” функціонує міфологічна епітетна структура “*the Roman hyacinths*” [6, 105], в якій міфема *hyacinths* переходить з означення, що є характерним для раннього періоду творчості поета, в означуване поняття, створюючи при цьому образ, відмінний від попередніх конотацій *hyacinths*. Гіацинти зображуються поетом серед суворой засніженої зими, характеристика якої розкривається за рахунок епітетних структур “*the snow hills*”, “*The stubborn season*” [6, 105], і стають відображенням зародження життя в надрах безжиттєвого холоду. Таке тлумачення пояснюється тим, що в Стародавній Греції гіацинт вважався символом вмираючого і воскресаючого бога рослинності. Що ж до означення “*Roman*”, то така означальна частина вказує просторово-часові координати тексту: дія відбувається в Палестині, яка була частиною Римської імперії, в Єрусалимі часу народження Христа. Таким чином, за рахунок міфологічної епітетної структури “*The Roman hyacinths*”, окреслюється точка перетину старої, східної та античної цивілізації і Нового, християнського часу. Відтак, образ римських гіацинтів, виражений епітетною структурою “*The Roman hyacinths*”, у гранично стислому вигляді відображає долю Немовляти, якого прославляє Сімеон, його народження, смерть і воскресіння. Римські гіацинти стають символами Божого промислу і прийдешнього Чуда.

У порівнянні з ранньою творчістю митця, де міфологічні епітетні структури займають чільне місце, поетичні тексти пізнього періоду практично не насичені такими художніми засобами за виключенням декількох прикладів, один з яких: “*the Roman hyacinths*”, був досліджений нами при розгляді міфемі *hyacinths*.

Отже, можемо зробити висновок, що вживання міфологічних епітетних структур є характерною особливістю поетичного стилю Т.С. Еліота в період його ранньої творчості, на відміну від пізньої, де така тенденція не простежується в силу того, що поет поступово відходить від міфологізму в поетичних текстах другого періоду. Міфологічні епітетні структури ґрунтуються на міфемах і міфологемах, які функціонують у творчості поета як у формі художнього означення, так і означуваного. Міфологізоване означення чи означуване сприяють формуванню тих чи тих образів, номінативній деталізації їх характерних якостей і, за рахунок багатоплановості смислових асоціацій при зверненні до міфу, посиленню їх символізації. Загалом, у епітетних структурах Т.С. Еліота міфологізм носить глибинний іманентний характер. Такі епітетні структури відтворюють міфологічну дійсність і слугують засобом індивідуально-авторського міфотворення. Звідси, подальше дослідження окремих міфологічних епітетних структур не лише в творчості Т.С. Еліота, а й в англомовній літературі ХХ ст. взагалі вважаємо перспективним, адже саме за рахунок них розкривається багатогранність авторського світобачення та міфологічне осмислення дійсності.

Список використаних джерел

1. Аствацатуров А. А. Т.С. Элиот и его поэма «Бесплодная земля» / А. А. Аствацатуров. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2000. – 237 с.
2. Волковинський О. Поетика епітета : монографія / Олександр Волковинський. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2011. – 350 с.
3. Гурдуз А. І. Міф і міфологічний фактор у літературі / А. І. Гурдуз // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 3. – С. 120 – 126.

4. Еліот Т.С. Вибране / Пер. з англ. : Упорядкув. передм. та приміт. С. Павличко. – К. : Дніпро, 1990. – 197 с.
5. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. Літературознавчі студії / Я. Поліщук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – 296 с.
6. Eliot T. S. The Complete Poems and Plays / T. S. Eliot. – L. : Faber and Faber, 2004. – 608 p.
7. Eliot T. S. "Ulysses", Order and Myth / T.S. Eliot. // Selected Prose of T.S. Eliot. – San Diego ; N.Y.; L., 1975. – 320 p.
8. Smith Gr. T.S. Eliot's Poetry and Plays / Gr. Smith. – Chicago : University of Chicago Press, 1958. – 358 p.

Summary. The article deals with mythological epithet structures which function in the poetic texts written by T.S. Eliot. Mythological epithet structures are based on mythemes and mythologems which can be the defining or the defined.

In the first case a mytheme or a mythologem has a sufficient associative capability and acts as the defining and the nomination of mythological characters. In the second, a mytheme or a mythologem doesn't perform the attributive function, but it is a basic part of the epithet structure in which the defining is additional. That means that attention is focused on mythological objects, concepts or phenomena, rather than on their characteristics. It is impossible to determine the mythological content of the defining or the defined without actualization of semantic relations with popular myths or mythologems. That is the common thing for both these types of mythological epithet structures.

Such structures are rooted in mythological memory of the poet and became a means of expression of the mythological in the poetic works of the artist. The mythological defining or the defined helps the formation of images, nominative particularization of their specific qualities and improving their symbolization. In general, the mythological epithet structures reflect the mythological reality and serve as a means of the individual and author creation of myth.

As a result, it is important to say, that the usage of mythological epithet structures is a characteristic feature of the poetic style of T.S. Eliot in his early works. We cannot say the same about Eliot's late works where such a tendency is not observed due to the fact that the poet gradually moves away from the mythological elements in the poetic texts of the second period.

That's why, further studies of individual mythological epithet structures are perspective not only in the work of T.S. Eliot, but also in the English literature of the twentieth century. Because of these structures the diversity of the author worldview and mythological understanding of reality are revealed.

Key words: *mytheme, mythologem, mythical method, mythological epithet structure, T.S. Eliot.*

Отримано: 30.07.2014 р.

УДК: 821.111:82-291.2

Лілова О.Є.

ІДЕЙНА СУТНІСТЬ ТА ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ОБРАЗУ БЕЗГЛУЗДЯ ("FOLLY") В МОРАЛІТЕ Г. МЕДВОЛА «ПРИРОДА»

У статті з'ясовуються особливості ідейного звучання та художнього втілення образу Чутливості, другим ім'ям якого є Безглуздя, у мораліте «Природа» англійського ранньотюдорівського драматурга Генрі Медвола. Показано, як асоціювання чутливості з безглуздем у п'єсі дозволяє драматургу висловити побоювання, що чуттєве розкріпачення людини може виявитися небезпечним як для неї самої, так і для суспільства в цілому.

Ключові слова: *середньовічна драма, мораліте, порок, Безглуздя, Чуттєвість, Розум, влада, чуття.*

«Folly» (безглуздя, дивацтво, гріх, злочин) є другим ім'ям Чуттєвості, одного з центральних персонажів мораліте Г. Медвола «Природа», що було вперше представлено при дворі архієпископа Дж. Мортонна наприкінці XV ст. Це також головний негативний образ твору, котрий виступає суперником Розуму у боротьбі за вплив на Людину.

Як відомо, в англійському мораліте часів пізнього середньовіччя та Відродження фігури пороків зазвичай були алегоричними втіленнями семи смертних гріхів. У даному ж випадку, окрім власне пороків, маємо ще й образ Чуттєвості-Безглуздя, який, за задумом автора твору,